

Bài 11
CUỘC KHÁNG CHIẾN CHỐNG QUÂN XÂM LƯỢC TỐNG
(1075 - 1077)
(2 tiết)

Tiết 1

I - GIAI ĐOẠN THỨ NHẤT (1075)

I - Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

Giúp HS hiểu được :

– Âm mưu xâm lược nước ta thời đó của nhà Tống là nhằm bành trướng lãnh thổ, đồng thời giải quyết những khó khăn về tài chính và xã hội trong nước.

– Cuộc tiến công, tập kích sang đất Tống (giai đoạn thứ nhất – 1075) của Lý Thường Kiệt là hành động tự vệ chính đáng của ta.

– Diễn biến cuộc kháng chiến chống Tống ở giai đoạn hai và chiến thắng to lớn của quân dân Đại Việt.

2. Về tư tưởng

Giáo dục tinh thần yêu nước, ý thức bảo vệ độc lập dân tộc trước nguy cơ bị xâm lược.

3. Về kĩ năng

Rèn luyện kĩ năng vẽ và sử dụng bản đồ trong khi học và trả lời câu hỏi.

II - Những điều cần lưu ý

Từ giữa thế kỉ XI, quan hệ giữa Đại Việt và nhà Tống ngày càng xấu đi do nhà Tống vẫn âm mưu xâm lược nước ta. Do những khó khăn về tài chính và xã hội ở trong nước, cũng như sự quấy nhiễu của các tộc người Liêu, Hạ ở ngoài biên cương nên nhà Tống muốn giải quyết tình hình nói trên bằng cuộc xâm lược Đại Việt. Biết rõ dã tâm của nhà Tống, vua tôi nhà Lý đã tích cực chủ động phòng vệ bằng cách tăng cường lực lượng quân đội trong nước và tiến hành cuộc hành quân chinh phạt Cham-pa nhằm ổn định biên giới phía nam.

Năm 1072, nhân khi vua Lý Thánh Tông chết, vua mới là Lý Nhân Tông còn nhỏ tuổi, nhà Tống ráo riết chuẩn bị xâm lược nước ta. Thấy được nguy cơ đó, Lý Thường Kiệt đã chủ trương táo bạo *"Ngồi yên đợi giặc, không bằng đem quân đánh trước để chặn thế mạnh của giặc"*. Năm 1075, hơn 10 vạn quân ta đã tiến hành cuộc tập kích vào thành Khâm Châu và Ung Châu của nhà Tống. Sau 42 ngày đêm bao vây, công phá, quân ta đã đạt được mục tiêu, giành thắng lợi lớn và rút quân về nước.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

1. Bản đồ Đại Việt thời Lý – Trần.
2. Lược đồ về cuộc tiến công để phòng vệ của nhà Lý (nếu có).

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

GV trình bày sơ qua về cuộc sống bình yên của cư dân Đại Việt sau khi nhà Lý thành lập ; nhưng ở bên ngoài, nhà Tống lại âm mưu xâm lược nước ta. Từ đó, GV vào bài mới.

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 – Nhà Tống âm mưu xâm lược nước ta

GV nêu tình hình sau : Từ sau cuộc kháng chiến chống Tống do Lê Hoàn lãnh đạo thắng lợi, mối quan hệ bang giao giữa Đại Việt và nhà Tống giữ được ổn định trong một thời gian khá dài. Nhưng từ giữa thế kỉ XI, nhà Tống gặp rất nhiều khó khăn về đối nội lẫn đối ngoại. Nhà Tống muốn tìm đường giải thoát bằng chiến tranh. Chúng đã ngấm ngầm chuẩn bị kế hoạch xâm chiếm Đại Việt, do đó quan hệ giữa hai nước ngày một xấu đi. Ở miền biên giới phía bắc Đại Việt, việc đi lại buôn bán của nhân dân bị ngăn cản. Quan lại nhà Tống nhiều lần đem quân quấy phá lãnh thổ, dụ dỗ các tù trưởng dân tộc ít người của ta (phân tích đoạn in nghiêng trong SGK để thấy rõ hơn âm mưu của nhà Tống).

Đứng trước âm mưu xâm lược của nhà Tống, Thái úy Lý Thường Kiệt được cử làm Tổng chỉ huy, chuẩn bị tổ chức kháng chiến. GV có thể giới thiệu đôi nét về Lý Thường Kiệt (tham khảo đoạn in nghiêng trong SGK). Theo đề nghị của Lý Thường Kiệt, triều đình mời Lý Đạo Thành, một đại thần có uy tín, về làm thái sư, cùng bàn việc nước. Từ đây, khắp nơi trong nước dấy lên không khí chuẩn bị kháng chiến ; quân đội được lệnh tăng cường luyện tập ngày đêm, sẵn sàng chiến đấu. Các tù trưởng dân tộc miền núi được lệnh mộ thêm binh, đánh trả các cuộc quấy phá lãnh thổ vùng biên giới của nhà Tống.

Mục 2 – Nhà Lý chủ động tiến công để phòng vệ

Trong SGK không vẽ bản đồ cuộc tấn công châu Ung và châu Khâm, tuy vậy, khi giảng, GV nên vẽ bản đồ này và dựa vào đó để phân tích. Địa điểm chuẩn bị cho cuộc xâm lược là vùng gần biên giới hai nước, chủ yếu là thành Ung Châu (Quảng Tây) và thành Khâm Châu (Quảng Đông). Đây là địa điểm tập kết binh sĩ và kho tàng của quân Tống. Việc này đã được nhà Tống ngấm ngầm chuẩn bị từ lâu.

Năm 1072, vua Lý Thánh Tông qua đời. Nhà Tống coi đây là cơ hội tốt để xâm lược Đại Việt nên đã khẩn trương chuẩn bị. GV sử dụng câu hỏi trong SGK hỏi HS, sau đó phân tích để các em hiểu rằng : nhà Tống hi vọng khi Lý Thánh Tông qua đời, vua mới còn nhỏ tuổi, cả nước lo việc tang lễ, do vậy, việc phòng thủ đất nước sẽ có nhiều sơ hở.

– Về việc tấn công châu Ung và châu Khâm, GV cần hướng dẫn cho HS phân tích chủ trương táo bạo của nhà Lý trước tình thế quân xâm lược đang đến gần, nhằm giành thế chủ động, tiêu hao sinh lực địch ngay từ lúc chúng chưa tiến hành cuộc chiến tranh xâm lược. GV cần nhấn mạnh rằng : đây là cuộc tấn công để tự vệ chứ không phải là cuộc tấn công xâm lược.

Kết hợp với SGK, GV nói rõ : cuối năm 1075, quân ta chia thành hai mũi tấn công vào đất Tống.

Trong cuộc tập kích này, Lý Thường Kiệt đã huy động hơn 10 vạn quân thủy – bộ. Về quân bộ, lực lượng chủ yếu là quân lính các tộc thiểu số do các tù trưởng của họ là Tông Đản, Lưu Kỷ, Hoàng Kim Mãn, Thân Cảnh Phúc, Vi Thủ An chỉ huy. Phụ trách chung là Tông Đản. Bộ binh tập trung ngay ở các châu Quảng Nguyên, Môn (Đông Khê), Quang Lang, Tô Mậu.

– Đạo quân thủy do Thái úy Lý Thường Kiệt trực tiếp chỉ huy, theo đường ven biển vùng Quảng Ninh đổ bộ tấn công châu Liêm, châu Khâm (Quảng Đông), rồi từ đó tiến về phía thành Ung Châu. Tại đây, Lý Thường Kiệt bố trí một cánh quân phục sẵn ở phía bắc thành Ung Châu để chặn viện binh của giặc.

Để cô lập kẻ thù và tranh thủ sự ủng hộ của nhân dân Trung Quốc, trên đường tiến quân, Lý Thường Kiệt cho yết bảng nói rõ mục đích tự vệ của mình.

Cuộc tập kích đã diễn ra nhanh chóng. Các căn cứ quân sự của nhà Tống ở vùng ven biên giới bị giáng những đòn bất ngờ và mãnh liệt. Các kho lương thảo bị đốt cháy, các căn cứ quân sự bị vây hãm và đập tan. Sau 42 ngày đêm vây hãm, quân nhà Lý đã chiếm được thành Ung Châu và đập tan quân Tống đến tiếp viện.

Sau khi hoàn thành mục đích của cuộc tập kích, Lý Thường Kiệt đã hạ lệnh phá hết cầu cống, thiêu huỷ các kho lương thảo rồi nhanh chóng rút quân về nước.

Cuối cùng, GV giải thích để HS hiểu rõ hai ý sau (và cũng là để trả lời câu hỏi về ý nghĩa của cuộc chủ động tiến công để phòng vệ) :

– Ta chỉ tấn công các căn cứ quân sự, các kho lương thảo là những nơi nhà Tống chuẩn bị cho cuộc tấn công xâm lược nước ta.

– Ta treo bảng nói rõ mục đích cuộc tấn công... Sau khi thực hiện mục đích của mình, quân ta nhanh chóng rút về nước.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

– Câu 1 : Nêu rõ khó khăn và âm mưu của nhà Tống trong việc muốn giải quyết tình hình bế tắc bằng chiến tranh.

– Câu 2 : Trình bày sự chuẩn bị và cuộc tiến công để phòng vệ của ta.

V - Tài liệu tham khảo

(Hai bài *Kháng chiến chống Tống* có liên quan với nhau nên GV có thể tham khảo tài liệu ở bài sau).